Bijlage VWO

2022

tijdvak 2

oud programma **geschiedenis**

Bronnenboekje

VW-1021-h-22-2-b

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

Prehistorie en oudheid

bron 1
Na afloop van een veldtocht stuurt keizer Probus in het jaar 277 de volgende brief naar de Senaat in Rome:

> Germanië is over heel zijn uitgestrekte gebied onderworpen, negen vorsten hebben als smekelingen plat op de grond aan mijn, of liever aan uw voeten gelegen. Alle barbaren ploegen voortaan voor u, zaaien voor u en strijden tegen verder weg gelegen stammen. Besluit dus tot de gebruikelijke dankfeesten. Want verder zijn er vierhonderdduizend vijanden gedood, zestienduizend soldaten zijn ons aangeboden, zeventig zeer beroemde steden zijn ontzet uit handen van de vijanden en alle Gallische provincies volledig bevrijd. (...) We hebben alle buit teruggehaald en andere veroverd, nog meer dan voorheen van ons geroofd was. Gallische akkers worden geploegd door runderen van de barbaren en buit gemaakte Germaanse spannen bieden hun nek aan onze boeren, het vee van verschillende stammen graast om onze mensen te voeden, hun kuddes paarden worden nu gefokt voor onze ruiterij, de schuren liggen vol met graan van de barbaren. Wat moet ik verder nog zeggen? Wij laten hun alleen de grond, wij bezitten alles wat zij hebben.

De middeleeuwen

bron 2
In februari 1200 kreeg Dordrecht van de graaf van Holland het volgende privilege:

> Ik, Dirk, door de genade Gods graaf van Holland en Aleid, gravin van Holland, mijn vrouw, willen aan iedereen, zowel nu aanwezig als toekomstig, bekend maken dat wij hebben besloten dat onze burgers van Dordrecht dit privilege genieten in hun rechtsgebied en in genoemde stad. Namelijk, dat het niemand is toegestaan lakens[1)] te snijden voor de verkoop, behalve diegenen die vanwege de uitoefening van hun ambacht lakensnijders genoemd worden en ook behoren tot de broederschap en handelsgilde van de burgers van Dordrecht. En opdat deze oorkonde met onze beschikking vast en bestendig blijft, hebben wij het bekrachtigd met de aanhechting van ons zegel en de ondertekening door getuigen (…) en de schepenen van Dordrecht.
> Gegeven in Dordrecht (…) in het jaar 1200 na de geboorte van de Heer in de maand februari.

noot 1 Laken is een wollen stof.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bron 3
Een fragment uit een brief van Willem van Oranje en Lamoraal van Egmont aan Filips II van 23 juli 1561:

> Sire,
> Omdat Uwe Majesteit vertrokken is van deze landen naar uw koninkrijk Spanje, is madame De Parma[1)] aangesteld als regentes van de Nederlanden en is er een aantal raadgevers benoemd, onder wie wij. (…)
> Sindsdien hebben wij Hare Hoogheid voortdurend bijgestaan. (…)
> Desondanks werden wij meestal opgeroepen voor de Raad van State om te adviseren over zaken van geen of weinig belang, terwijl wij zeer goed wisten dat belangrijke zaken zonder ons behandeld werden en vaker nog door een of twee personen werden afgehandeld. (…) En zoals, Sire, we gemerkt hebben dat sommige personen manieren zoeken om Uwe Majesteit een slechte indruk van ons te geven zonder dat wij het verdienen, smeken we u heel nederig om niet te luisteren naar zulke berichten.

noot 1 Margaretha van Parma, landvoogdes van de Nederlanden voor Filips II

bron 4
In 1572 schrijft de in de Nederlanden werkzame hoge Spaanse ambtenaar Esteban Prats aan koning Filips II over de inname door het Spaanse leger van de Zuid-Nederlandse stad Mechelen:

> Kort en goed, onze soldaten gedroegen zich allemaal als barbaren. (…) Ze lieten de stad leeg en verwoest achter. Ook alle dorpen in de omtrek hebben ze leeggeroofd. (…) Maar het allerergste was toch dat in Mechelen heel veel mensen, getrouwde vrouwen, jonge meisjes, werden mishandeld en gemarteld, soms tot de dood erop volgde. Men hoopte zo bij het geld, goud en zilver te komen dat die arme mensen hadden verstopt. Daarbij begingen de soldaten nog oneindig veel meer wreedheden en wandaden die zich uit respect voor Uwe Majesteit niet laten beschrijven.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bron 5
Ferdinand van Oostenrijk wordt in 1634 benoemd tot landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden en komt met een leger naar de Nederlanden. Bij zijn inhuldiging als nieuwe landvoogd wordt in Antwerpen een model van een Janustempel geplaatst. Afbeeldingen van dit bouwwerk worden later in een boek uitgegeven:

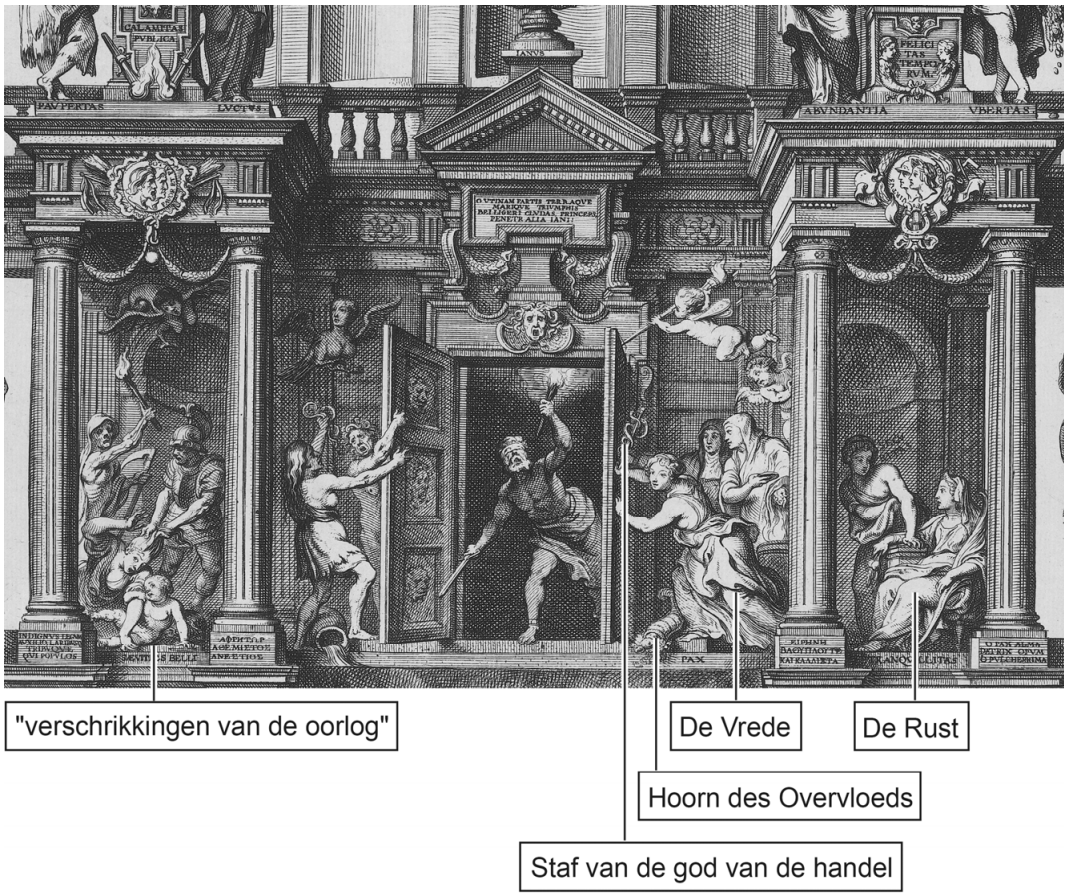

Toelichting:
In de Oudheid werden de deuren van de tempel van de Romeinse god Janus tijdens oorlogen geopend en in vredestijd gesloten.

Moderne tijd

bron 6
De Britse filosoof John Stuart Mill (1806-1873) publiceert in 1869 een essay waarin hij schrijft:

> Dat het enige doel waarvoor rechtmatig macht [door een overheid] tegen de wil van een lid van een beschaafde gemeenschap kan worden uitgeoefend, is om schade aan anderen te voorkomen. Zijn eigen bestwil, fysiek of moreel, is geen voldoende rechtvaardiging. Hij kan niet met recht worden gedwongen om iets te doen of ergens van af te zien, omdat het beter voor hem zou zijn om dat te doen, omdat het hem gelukkiger zou maken, omdat het, naar de mening van anderen, verstandig of zelfs juist zou zijn.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bron 7
In 1890 verschijnt deze prent van John Tenniel in het Britse tijdschrift *Punch*:

L'ENFANT TERRIBLE!

CHORUS IN THE STERN. "DON'T GO ON LIKE THAT—OR YOU'LL UPSET US ALL!!"

Vertaling van de ondertitel:
'Het vreselijke kind!'
'Het koor op de achtersteven: "Niet doen – of je zal ons allemaal doen omslaan!!"'

Toelichting:
Op de voorplecht staat de Duitse keizer Wilhelm II.
Het koor achter in de boot (op de achtersteven) bestaat uit (van links naar rechts) koning Alfonso XIII van Spanje, Marianne (Frankrijk), keizer Franz Joseph II van Oostenrijk en koning Umberto I van Italië.

bron 8
In 1927 publiceren de nationaalsocialisten een poster waarop staat:

> **Wie is Adolf Hitler?** De man uit het volk, voor het volk! De Duitse frontsoldaat die voor Duitsland zijn leven riskeerde in 48 veldslagen!
> **Wat wil Adolf Hitler?** Vrijheid en voedsel voor alle hardwerkende Duitsers!
> (…)
> **Waarom mag Adolf Hitler niet spreken?** Omdat hij meedogenloos diegenen ontmaskert die de Duitse economie leiden: de internationale Joodse bankiers en hun lakeien, de democraten, marxisten. Omdat hij de werkers wil bevrijden van de onderdrukking van het grote geld! Werkende Duitsers! Eis dat het illegale spreekverbod wordt opgeheven!

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bron 9
Op 27 februari 1933 vindt de Rijksdagbrand plaats. De Britse correspondent Denis Sefton Delmer is ter plaatse en doet verslag. Hier een fragment uit zijn reportage in de Britse krant *Daily Express* van 28 februari 1933:

> Ik stond ongeveer twintig minuten te kijken naar de brand, toen de beroemde zwarte auto van Adolf Hitler voorbijreed, gevolgd door nog een auto met zijn lijfwacht. Ik haastte me naar hen en was net op tijd om in het gezelschap mee naar binnen te glippen. Nooit zag ik Hitler met zo'n grimas en vastberaden uitdrukking. Zijn ogen, altijd al een beetje uitpuilend, knalden bijna uit zijn hoofd. (…) Toen richtte Adolf Hitler zich tot mij. "God geve dat dit het werk van de communisten is", zei hij. "U bent getuige van het begin van een groots tijdperk in de Duitse geschiedenis. Dit vuur is het begin." En toen voegde hij daaraan bombastisch toe: "U ziet dit brandende gebouw", terwijl hij dramatisch zijn hand bewoog. "Als de communistische geest Europa in zijn greep krijgt, dan brandt heel Europa op dezelfde wijze als dit gebouw."

bron 10
In de Tweede Wereldoorlog worden Nederlanders aan het werk gezet voor de Duitse bezetter. Deze Arbeidsdienst is in eerste instantie vrijwillig. Deze foto van Nederlandse arbeiders wordt tijdens de Duitse bezetting gepubliceerd in Nederlandse kranten en tijdschriften:

De foto wordt gepubliceerd met het onderschrift:
"Na gedane arbeid wordt 's avonds in boeken en kranten gelezen, zoals onze foto toont. Eenvoudig maar schoon zijn de onderkomens voor deze jonge meisjes."

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.

bron 11
Een politiek affiche uit Groot-Brittannië uit 1982:

Vertaling van teksten uit het affiche:
"De film die een eind maakt aan alle films"
"De explosiefste liefdesgeschiedenis ooit"
"Milton Friedman in samenwerking met Pentagon-producties presenteert:
Verdwenen met de wind"
"Zij beloofde hem te volgen tot het einde van de wereld. Hij beloofde dat te organiseren!"
"Nu op de hele wereld te zien"

Toelichting:
Gone with the wind is een Amerikaanse filmklassieker uit 1939.
Afgebeeld is de Amerikaanse president Ronald Reagan die de Britse premier Margaret Thatcher draagt.
Milton Friedman is een bekende econoom en adviseur van Ronald Reagan.
Het Pentagon is het Amerikaanse ministerie van defensie.

Beschikbaar gesteld door Stichting Studiebegeleiding Leiden (SSL).
Voor alle eindexamens, zie www.alleexamens.nl. Voor de perfecte voorbereiding op je eindexamen, zie www.sslleiden.nl.